

Hochschulmanagement: Betriebswirtschaftliche Aspekte der Hochschulsteuerung. – Wiesbaden, 2001. –pp. 249-270.

13. Ziegele F., Yorck H. Benchmarking in der Hochschulpraxis. Effizienzsteigerung und Prozessoptimierung durch cooperatives Handeln //Methoden und Verfahren des Qualitätsmanagements. Handbuch Qualität in Studium und Lehre. – Berlin: Raabe, 2011. E. 7.2.

УДК 378.091(477)

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Дідківська О. Г., молодший науковий співробітник

Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи

Проаналізовано місце та роль професійної освіти в системі суспільних відносин та визначено значення державного регулювання цієї галузі. Запропоновані напрямки вдосконалення системи професійної освіти в Україні. Розроблені механізми поєднання інтересів приватного та державного секторів з метою всебічного регулювання ринку професійної освіти.

Ключові слова: освіта, людський розвиток, професійна освіта, професійні навчальні заклади, реформування освітньої галузі, державна підтримка освіти.

Дидковская Е. Г. НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМОВ РЕГУЛЯЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ / Институт демографии и социальных исследований имени М.В.Птухи, Украина.

Проведен анализ места и роли профессионального образования в системе общественных отношений и определено значение государственного регулирования данной отрасли. Предложены направления совершенствования системы профессионального образования в Украине. Разработаны механизмы сочетания интересов частного и государственного секторов с целью всестороннего регулирования рынка профессионального образования.

Ключевые слова: образование, человеческое развитие, профессиональное образование, профессиональные учебные заведения, реформирование образовательной сферы, государственная поддержка образования

Didkivska O.G. THE DIRECTIONS OF IMPROVEMENT FOR THE MECHANISMS OF PROFESSIONAL EDUCATION IN UKRAINE / Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of NAS, Ukraine.

The analysis of place and role of vocational education in the system of public relations was conducted and the value of government control of this industry was determined. Directions of perfection of the system of vocational education in Ukraine were offered. The mechanisms of combination of interests of private and state sectors with the purpose of the comprehensive adjusting of market of vocational education were developed.

Key words: education, human development, professional education, professional educational establishments, reformations of educational industry, state support of education

Актуальність теми дослідження. Професійна освіта на сьогоднішній день виконує низку функцій, які спрямовані на забезпечення вітчизняної економіки та, зокрема, промислового сектору висококваліфікованими фахівцями. Однак, формування ринку праці в сучасних умовах не відповідає потребам промислового виробництва, спостерігається постійне розбалансування рівноваги попиту та пропозиції вітчизняних фахівців, які б на рівних умовах конкурували з відповідними фахівцями, що отримали підготовку за кордоном. З приводу цього впливає досить логічний висновок про те, що вітчизняна система професійної освіти розвивається не за вектором забезпечення ринку праці необхідними фахівцями, а за вектором максимізації прибутку від підготовки спеціалістів за тими освітніми напрямками, які користуються попитом у

потенційних студентів, з огляду на їх престижність. Низька результативність механізмів державного замовлення та планування потреби у фахівцях на довгострокову перспективу позбавляє систему професійної освіти можливості оперативно реагувати на зміну потреби у фахівцях на ринку праці.

З одного боку, процеси демократичного державотворення, здобуття громадянами духовної свободи уможливають інтелектуальний розвиток особистості в країні й вимагають його. З іншого ж боку, перепонами щодо розвитку професійної підготовки виступають соціально-економічні проблеми, політичні та ідеологічні конфлікти, котрі негативно позначаються й на загальному розвитку країни. Отже, актуалізація проблеми пошуку напрямків вдосконалення механізмів регулювання професійної освіти в Україні досягає свого апогею особливо в умовах глобалізаційних процесів, коли економіка України отримує реальну можливість інтегруватися до світової економіки. Для цього необхідно перш за все мати конкурентоспроможний ринок висококваліфікованих фахівців, які б відповідали сучасним вимогам розвитку промисловості.

Наукова розробка тематики дослідження. Проблемам функціонування системи професійної освіти присвячені роботи таких авторів: Н. Абашкіної, Д. Дзвінчука, Н. Корсунської, О. Романовської, І. Беюл, О. Грішнкової, С. Коваленко, О. Огієнко, І. Фокіної, А. Алексюка, В. Лугового, О. Савченко, О. Сухомлинської, О. Больнова, К. Весселя, Е. Вульфсона, В. Гурмана, В. Єфименка, В. Зібена, Г. Касдорфа, С. Алашеев, І. Гнибіденко, Н. Кельчевської, О. Тимошенко, В. Шейко та ін. Однак, все ще не вирішеними залишаються проблеми співвідношення та взаємозв'язок професійної освіти з попитом та пропозицією на ринку праці. Вдосконалення потребує організаційно-правовий механізм функціонування системи професійної освіти в Україні.

Метою статті є пошук шляхів і розробка напрямків вдосконалення механізмів регулювання професійної освіти в Україні з метою підвищення конкурентоздатності особистості на ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Значення професійної освіти в сучасних умовах господарювання, а особливо завдання, які стоять перед нею, потребують запровадження системної реформи освітньої галузі в аспекті її співвідношення з ринком праці. Проблема професійної освіти полягає в тому, що генеза її сутнісного походження та призначення виходить саме з потреб економіки суспільства, а її сучасний стан в Україні відповідає лише інтересам тих функціонерів, які мають безпосередній фінансовий інтерес стосовно професійних навчальних закладів. Професійна освіта давно перетворилася на прибутковий сектор економіки. Проте, в сучасних умовах структурних економічних перетворень, проблема забезпечення виробничої сфери висококваліфікованими кадрами постала таким чином, що створилися умови тотального браку спеціалістів у всіх галузях промисловості.

Отже, можемо стверджувати, що на цьому етапі розвитку суспільства постає гостра потреба створювати умови для вдосконалення сучасної системи професійної освіти. Необхідно не лише створювати умови для її розвитку, а й звернути увагу на те, що сучасна професійна освіта має бути гнучкою та відповідати вимогам вітчизняних та світових тенденцій економічних перетворень. Подальша концептуалізація окреслених проблем має відбуватися з огляду на синтез найкращих закордонних теоретичних та методологічних засад перетворень освітньої сфери та базуючись на вітчизняних особливостях розвитку професійної освіти.

Сучасна наукова парадигма в галузі управління освітою дуже тісно пов'язана із проголошеною концепцією сталого людського розвитку. Мета людського розвитку полягає у створенні такого навколишнього політичного, економічного, соціального, культурного й екологічного середовища, яке б дало змогу забезпечити людям

матеріальний добробут і можливість досить довго насолоджуватися здоровим і творчим життям. Ідея про взаємозв'язок між людським розвитком і економічним зростанням розглядалася ще в першій Доповіді про людський розвиток (найбільш повно в Доповіді 1996 р.), де чітко визначено, що "людський розвиток є метою, а економічне зростання лише засобом її досягнення". Звичайно, економічне зростання є важливим чинником суспільного прогресу. Збільшуючи добробут країни загалом, він розширює її потенційні можливості в боротьбі з бідністю й у вирішенні інших соціальних проблем. Однак, суттєву роль відіграє модель економічного зростання. Так, швидкого економічного зростання можна досягнути за рахунок інтенсивної експлуатації природних ресурсів. Водночас, у такий спосіб можна спровокувати інфляційний тиск, що остаточно призведе до спаду. Крім того, швидкі темпи зростання не обов'язково призводять до відповідного зростання зайнятості. Згідно з концепцією людського розвитку, економічне зростання може забезпечити підвищення людського потенціалу тоді, коли зростання не тільки забезпечує підвищення доходу на душу населення, але й дає змогу мати достатній рівень державних витрат, які інвестуються в соціальну сферу, а не, наприклад, в озброєння, а також супроводжується справедливим розподілом ресурсів в економіці [1].

Освіта і професійна підготовка є фундаментом людського розвитку та прогресу суспільства. Вони також виступають гарантом індивідуального розвитку, плекають інтелектуальний, духовний та виробничий потенціал суспільства. Розвиток держави, структурні перетворення на мікро- і макроекономічному рівні повинні гармонічно поєднуватися з реформою освіти та професійної підготовки для того, щоб задовольнити потреби і прагнення людей, особливо молоді, встановити нову систему цінностей, відповідати запитам людства щодо змін у сфері роботи як в державному, так і в приватному секторах. Надважливе значення освіти та професійної підготовки у розвитку людських ресурсів, визнання їх високими цінностями людини та суспільства, зумовило прийняття Міжнародною організацією праці в 1975 році Конвенції про розвиток людських ресурсів.

Отже, можемо стверджувати, що сучасне реформування професійної освіти має відбуватися не лише виходячи з потреб економіки, а й виходячи з принципів сталого розвитку, в тому числі й людського потенціалу.

З огляду на це, доцільно запропонувати запровадження структурних змін у підготовці фахівців на замовлення. Сьогодні в Україні існує практика державного замовлення, за рахунок якого населення має змогу отримати майже безкоштовну освіту, але без урахування її якості. Ми пропонуємо такі шляхи зміни ситуації, що склалася.

Міністерство освіти і науки України, разом із відповідним профільним міністерством, мають розробити алгоритм визначення довгострокової потреби фахівців для відповідної галузі економіки. Наприклад, якщо мова йде про транспорт, то Міністерство інфраструктури України та Міністерство освіти і науки України визначають потребу в персоналі для всіх видів транспорту, що перебуває як у державній, так і в приватній власності. Визначення цієї потреби має відбуватися на основі ґрунтовного аналізу підприємств галузі; задля цього варто застосувати опитування конкретних підприємств щодо їх потреби у фахівцях відповідного профілю та спеціалізації на коротко- та довгострокову перспективу.

На основі цієї потреби, у професійних вищих навчальних закладах, які належать Міністерству інфраструктури України, формується замовлення певної кількості фахівців для підприємств галузі. При чому, ці замовлення, на нашу думку, ефективніше розмішувати саме через підприємства. Тобто, безпосередніми замовниками виступають підприємства, фінансується ж це замовлення за рахунок дотацій з Державного бюджету конкретному підприємству. Фінансування відбувається через органи Державного

казначейства напряму на рахунок відповідного начального закладу. У такій схемі відповідальність за подальше працевлаштування випускників професійних вищих навчальних закладів, які навчалися за замовленням, несуть не тільки ВНЗ, а й підприємства. Це, по-перше, сприятиме безперебійному поповненню підприємств-замовників кадрами, а по-друге, вирішуватиме проблему зайнятості молодих спеціалістів.

Отже, створюється певний взаємозв'язок приватного й державного замовлень, який можна відобразити схематично (рис 1).

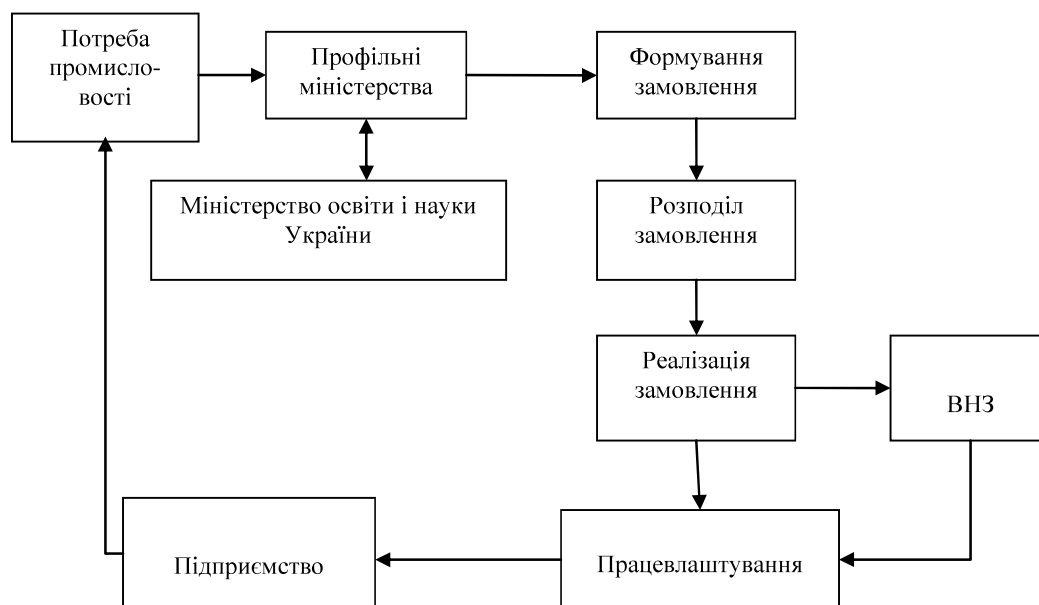

Рис. 1. Схема забезпечення потреб підприємств у фахівцях за рахунок розміщення замовлень

Однак, це лише аспект забезпечення потреби економіки в кадрах. Разом з тим, необхідно чітко врегулювання співвідношення цієї потреби з реальними можливостями демографічної ситуації конкретного регіону. Отже, разом з визначенням потреб у фахівцях, має відбуватися аналіз демографічної ситуації в регіоні, де розташовані підприємства галузі, з метою оцінки можливості їх забезпечення за рахунок місцевого населення. Якщо ж забезпечити потреби підприємств регіону за рахунок населення цього регіону не є можливим, тоді необхідно або розміщувати замовлення на підготовку відповідних фахівців в інших навчальних закладах профільного міністерства, або створювати умови для залучення населення з інших регіонів до навчання, а потім і до працевлаштування на зазначених підприємствах.

Створюватимуться умови працевлаштування молоді одразу після закінчення ними навчальних закладів, відповідно, вирішуватиметься проблема покриття потреб підприємств у спеціалістах певного профілю.

Зауважимо, що поряд із проблемами ринку праці галузевого рівня, існують суттєві розриви попиту та пропозиції фахівців вузького профілю. Так, не узгоджується з ринковими відносинами і принципами затвердження обсягів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітничих кадрів за кожною окремою професією. Це повинно регулюватися з урахуванням реальної потреби на регіональному ринку праці обласними експертними радами з ліцензування. Ліцензування ж підприємств, які займаються професійним навчанням своїх працівників на виробництві, доцільно передати на регіональний рівень. Також суттєвого спрощення

потребує процедура ліцензування державних професійних навчальних закладів для забезпечення їх мобільності та конкурентноздатності на місцевому ринку праці.

Окремої уваги заслуговує вдосконалення механізму регулювання професійної освіти, що здійснюється навчальними закладами приватної форми власності. Це, зокрема, стосується ліцензування професійних вищих навчальних закладів за окремими напрямками. На нашу думку, доцільно таке ліцензування проводити на конкурсній основі, тобто, не видавати ліцензії тим ВНЗ, які тільки виконали певні умови, а виявляти ті професійні вищі навчальні заклади, які здійснюватимуть підготовку фахівців максимально ефективно та якісно. На сьогоднішній день поширеною є ситуація, коли ВНЗ покривають свою потребу в науково-викладацьких кадрах за рахунок залучення працівників за сумісництвом. Ці викладачі фактично можуть навіть не з'являтися у ВНЗ, однак вони враховуються при отриманні ліцензії. Така ситуація не сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, а фахівці, які закінчили ВНЗ, на ринку праці не можуть задовольнити потребу підприємств у кадрах. Водночас, ліцензування на засадах жорсткого конкурсу, хоча й спричинить закриття багатьох професійних вищих навчальних закладів, проте допоможе підвищити рівень підготовки випускників, оскільки ВНЗ, що залишаться, дійсно відповідатимуть стандартам професійної освіти. Крім того, для приватних професійних вищих навчальних закладів, на нашу думку, доцільним буде запровадження рейтингової системи працевлаштування студентів. Вона полягає в тому, що ВНЗ укладає договори з роботодавцями на працевлаштування студентів. За цілою низкою критеріїв (заробітна плата, місце розташування підприємства, посада тощо) формується певний рейтинг потенційних місць працевлаштування. Після закінчення ВНЗ всі студенти, відповідно до свого рейтингу або рівня оцінок, з огляду на те, яку систему оцінювання запроваджено в тому чи іншому навчальному закладі, отримуватимуть, у порядку черги, доступ до рейтингу потенційних місць працевлаштування. Отже, кращий студент матиме більш широкий вибір для реалізації в подальшому набутих знань. Така система позбавить студентів труднощів із вибором місця працевлаштування, а з точки зору державного управління – відбудеться, так би мовити, делегування з боку держави обов'язку працевлаштування випускників професійних вищих навчальних закладів на рівень адміністрації таких навчальних закладів. При цьому відбудеться й делегування відповідальності.

Ще одним аспектом регулювання професійної освіти в Україні, який потребує вдосконалення, є механізм фінансування професійних вищих навчальних закладів. На сьогоднішній день державне фінансування освітніх закладів та фінансування їх із місцевих бюджетів не покриває ті потреби, які мають ці заклади, через що їх матеріально-технічна база та науково-дослідний потенціал не забезпечують належного рівня підготовки спеціалістів.

На нашу думку, вихід з цієї ситуації вбачається в запровадженні програм часткового фінансування професійних вищих навчальних закладів за рахунок великих промислових підприємств, для яких такі заклади мають стати не лише джерелом підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, а й науково-дослідними та дослідно-випробувальними центрами. Зокрема, подібна практика була відома ще в радянський період, коли великі промислові, зокрема металургійні, підприємства, створювали професійно-технічні навчальні заклади різних рівнів акредитації, та на їх базі розробляли, вдосконалювали або випробували нові агрегати чи виробничі вузли. Це давало змогу економити підприємствам час та кошти на підготовку вузькоспеціалізованих фахівців та проведення необхідних досліджень, не користуючись аутсорсингом. На сьогоднішній день перетворення професійних вищих навчальних закладів на своєрідні наукові парки, які б забезпечували промисловим підприємствам постійне впровадження інноваційних технологій та під відповідний

рівень технологій готували б фахівців, є необхідною умовою функціонування конкурентоспроможної економіки та відтворення інноваційного потенціалу нації.

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що сучасна професійна освіта потребує суттєвого структурного реформування, особливо, якщо розглядати її, як об'єкт державного управління. З цих позицій нами були зроблені спроби визначити найбільш необхідні напрями вдосконалення механізмів регулювання професійної освіти в Україні. Зокрема, пропонується вдосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку необхідної кількості спеціалістів відповідної кваліфікації. На нашу думку, такий механізм має синтезувати в собі публічні й приватні інтереси, тобто, поєднувати інтереси держави в забезпеченні потреб економіки та виробництва у висококваліфікованих фахівцях, створюючи, таким чином, конкурентоспроможний ринок праці та комфортні умови для підприємств і задовольняючи їх потребу в спеціалістах, підготовлених під конкретні технології та на конкретні місця, а молоді - гарантувати робочі місця за отриманим під час навчання фахом.

По-друге, пропонується запровадження рейтингової системи працевлаштування випускників професійних вищих навчальних закладів приватної форми власності, за рахунок якої найкращі випускники отримували б більш широкий вибір можливостей подальшої своєї реалізації. У цьому аспекті держава залучає приватний сектор до вирішення проблеми насичення ринку праці висококваліфікованими спеціалістами, тим самим делегуючи відповідальність за їх працевлаштування адміністрації навчальних закладів. Це підвищить рівень участі та значущість професійних вищих навчальних закладів при формуванні пропозиції на ринку праці, а отже, створить умови для всебічної співпраці приватного та державного секторів.

Також необхідне переосмислення ролі професійних вищих навчальних закладів різних форм власності; їх переорієнтація із суто навчальних в науково-дослідні та дослідно-випробувальні заклади, для їх вдалої адаптації в професійному середовищі. Метою реформування системи професійної освіти має бути всебічне забезпечення потреб підприємств не лише в кадрах, але й в інноваційних технологіях, які ці самі кадри обслуговуватимуть. Отже, відбудеться поєднання процесу інноваційного оновлення виробництва та підготовки висококваліфікованих фахівців, які зможуть працювати з такими технологіями. Цим самим, вітчизняний попит на спеціалістів такого рівня, який раніше задовольнявся лише за рахунок запрошення іноземних фахівців, буде забезпечуватися за рахунок їх підготовки вітчизняними професійними вищими навчальними закладами.

Отже, система професійної освіти в майбутньому повинна стати потужним джерелом забезпечення вітчизняного попиту ринку праці конкурентоспроможними спеціалістами, а з іншого боку - сприяти соціалізації молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алашеев С. Ю. Обзор мировых практик организации взаимодействия рынка труда и системы профессионального образования [Электронный ресурс] / С. Ю. Алашеев, Т. Г. Кутейницына, Н. Ю. Посталюк // Спрос и предложение на рынке труда и рынке образовательных услуг в регионах России : II Всерос. науч.-практ. интер.-конф., 26-27 окт. 2005 г.: сб. докл. / под ред. проф. В. А. Туртова. – Кн. 1. – Петрозаводск : ПетрГУ, 2005. – С. 7–20. – Режим доступа : <http://labourmarket.ru.conf>
2. Дзвінчук Д. І. Засади управління і вибір цілей діяльності освітньої системи в контексті європейського виміру / Д. І. Дзвінчук // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 20-26.

3. Колісниченко Н.М. Особливості самоорганізованої ринкової моделі вищої освіти // Актуальні проблеми державного управління : Зб. наук. пр. ОФ УАДУ. – Одеса : ОРІДУ УАДУ, 2007. - Вип. 6. - С. 247-257.
4. Тимошенко О. І. Освіта України в контексті розвитку світових освітніх тенденцій / О. І. Тимошенко // Вища освіта України. – 2009. – № 3. – С. 90–97.
5. Morrison K. Management Theories for Educational Change. – Paul Chapman Publishing Ltd., 2007. – 242 p.

УДК 378.091-057.875(4)

ВИЗНАННЯ ДОКУМЕНТІВ ПРО ОСВІТУ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Лисак О. Б., викладач

Київський національний торговельно-економічний університет

В статті розглянуто академічне та професійне визнання документів про освіту. Описано взаємозв'язок між тривалістю періоду мобільності та типом визнання. Проаналізовано основні етапи процесу визнання дипломів та кваліфікацій в Україні.

Ключові слова: визнання, академічне визнання, професійне визнання, нострифікація, додаток до диплома про вищу освіту європейського зразка, інформаційно-іміджевий центр МОН України.

Лысак О.Б. ПРИЗНАНИЕ ДОКУМЕНТОВ ОБ ОБРАЗОВАНИИ КАК ВАЖНОЕ УСЛОВИЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ / Киевский национальный торгово-экономический университет, Украина.

В статье рассмотрено академическое и профессиональное признание документов об образовании. Описана взаимосвязь между продолжительностью периода мобильности и типом признания. Проанализированы основные этапы процесса признания дипломов и квалификаций в Украине.

Ключевые слова: признание, академическое признание, профессиональное признание, нострификация, приложение к диплому о высшем образовании европейского образца, информационно-имиджевый центр МОН Украины.

Lysak O.B. RECOGNITION OF EDUCATIONAL DOCUMENTS AS AN IMPORTANT CONDITION OF STUDENT EUROPEAN MOBILITY / Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine

The article deals with the recognition of academic and professional credentials. We describe the relationship between the duration of the mobility and the type of recognition. Are analyzed the basic stages of the process of recognition of diplomas and qualifications in Ukraine.

Key words: recognition, academic recognition, professional recognition, nostrification, European diploma supplement, information and image center the Ministry of education and science of Ukraine.

Постановка проблеми. Кожен студент, який бере участь у програмах європейської мобільності, рано чи пізно стикається з питанням визнання окремих предметів, курсів, дипломів чи кваліфікацій. Останніми роками спостерігається покращення ситуації з визнанням, завдяки запровадженню в дію деяких наказів та положень МОН України. У той же час цей процес все ще залишається доволі тривалим і незрозумілим для головних його користувачів – студентів. Часто вони не хочуть легалізувати свій диплом в Україні взагалі. На нашу думку, існування чіткої системи визнання є сильним стимулом і для мотивації мобільності студентів, і для перешкоджання «витоку умів».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Раніше не було розглянуто зміни у визнанні документів про освіту у зв'язку з прийняттям Примірного положення про академічну мобільність; проаналізовано переваги і недоліки процесу нострифікації та здійснено порівняння між системою визнання окремих курсів та предметів в ЄС.